

BOLANI MTTGA MOSLASHISHIDA QIYINCHILIKLAR YUZ BERGANDA AMALGA OSHIRILADIGAN ISHLARNING NAZARIY ASOSLARI

Iskandarova Munisa Baxodir qizi

*NDPI Ta'lim-tarbiya nazariyasi va metodikasi
Maktabgacha ta'lim yo'nalishi 2-kurs magistranti*

Axatova Zulfizar Zulfiqor qizi

Navoiy viloyat Navbahor tuman 10-sonli DMTT Tarbiyachisi

Daulibayeva Lida Murat qizi

Navoiy viloyat Uchquduq tuman 11-sonli DMTT Tarbiyachisi

Karimova Maxliyo Farmonovna

Navoiy viloyat Uchquduq tuman 11-sonli DMTT Tarbiyachisi

Annotatsiya: Maktabgacha yoshdagi bolalarni MTTga moslashishning usullari o`ziga xosligi.

Kalit so`zi: bolaning, tasavvurlari, haqiqatni, to'ldiradi, xorijiy, borliq, hayotdagi.

Bugungi kunda har qanday o'qimishli odam bolalik nima degan savolga bolalik - bu rivojlanish, o'zgarish va o'rganish davri deb javob beradi. Ammo bu paradokslar va qarama-qarshiliklar davri ekanligini faqat olimlar tushunishadi, ularsiz rivojlanish jarayonini tasavvur qilib bo'lmaydi. V. Stern, J. Piaget, I. A. Sokolyanskiy va boshqalar bolalar rivojlanishining paradokslari haqida yozdilar.

Bolalik tarixi muammosi zamonaviy bolalar psixologiyasida eng qiyin muammolardan biridir, chunki bu sohada na kuzatish, na tajriba o'tkazish mumkin emas. Nazariy jihatdan, bolalik davrlarining tarixiy kelib chiqishi masalasi P. P. Blonskiy, L. S. Vygotskiy, D. B. Elkonin asarlarida ishlab chiqilgan. Bolaning aqliy rivojlanish jarayoni, L. S. Vygotskiyning so'zlariga ko'ra, tabiatning abadiy qonunlariga, tananing Kamolot qonunlariga bo'ysunmaydi. Uning fikricha, sinfiy jamiyatda bolalarning rivojlanish jarayoni "mutlaqo aniq sinfiy ma'noga ega". Shuning uchun u abadiy bolalar yo'qligini, faqat tarixiy bolalar borligini ta'kidladi.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, bolalik davrlarining tarixiy kelib chiqishi, bolalik tarixining jamiyat tarixi bilan bog'liqligi, umuman bolalik tarixi, uning echimisiz bolalikning mazmunli tushunchasini tuzish mumkin emasligi haqidagi savol XX asrning 20-yillari oxirida bolalar psixologiyasida qo'yilgan va hali ham ishlab chiqilmoqda.

Maktabgacha pedagogikaning ob'ekti tug'ilishdan maktabga kirishgacha bo'lgan davrda bola. Inson hayotining bu ancha uzoq (6-7 yosh) segmenti ikkita katta davrga bo'linadi - erta yosh va maktabgacha yosh. Biz har bir davrni, o'z navbatida, yana bir

necha bosqichlarga ajratamiz: erta yosh - 7 bosqichga, maktabgacha yosh - 4 ga. Bunday "maydalash" nima bilan bog'liq? Avvalo, bolalarning psixofiziologik o'sishi va rivojlanishining o'ziga xos xususiyatlari bilan.

Bolaning hayotining dastlabki 7 yilidagi rivojlanish sur'ati va mazmuni shu qadar tez va xilma-xilki, ushbu rivojlanishni kuzatish va ushbu rivojlanishga mos sharoitlarni yaratish uchun haqiqatan ham ma'lum bosqichlarni va ularning chegaralarini ta'kidlash kerak. Yoshga bog'liq o'zgarishlarni ko'rib chiqish va o'rganishning bunday tafsilotlari shaxsni shakllantirish uchun qulay bo'ladi, chunki bu sizga muhim neoplazmalarni o'tkazib yubormaslikka imkon beradi. Ammo har bir bola "o'z dasturi" bo'yicha rivojlansa-da, bu rivojlanish bo'ysunadigan umumiy qonunlar mavjud: 3 yoshida bola qila oladigan narsa bola uchun mavjud emas, 5 yoshida qiyin bo'lmagan narsa 3 yoshida mumkin emas va hokazo.

Ushbu qonuniyatlarni boshqarish va qandaydir tarzda ularni rivojlanish bilan bog'liq ravishda tartibga solish zarurati yosh davriylashuvining paydo bo'lishiga olib keldi. Inson hayotining butun davri semantik segmentlardan iborat bo'lib, uning ichida neoplazma va keyingi bosqichga sifatli o'tishni keltirib chiqaradigan to'planish amalga oshiriladi.

Ilm-fanda yosh davriylashtirishga bir necha xil yondashuvlar ishlab chiqilgan. Ularning har birida inson rivojlanishining dinamikasini va uning muayyan, ozmi-ko'pmi tugallangan bosqichlarini kuzatishga imkon beradigan biron bir asosni ajratishga harakat qilinadi.

Bolani maktabgacha tarbiya tashkilotiga qabul qilish uning atrof-muhitining o'zgarishi, kun tartibi, ovqatlanish tabiati, kırıntılarnı xulq-atvor reaksiyalari tizimi (dinamik stereotip) bilan birga keladi, ijtimoiy aloqalarni o'rnatish, yangi hayot sharoitlariga moslashish zarurligiga olib keladi.

Bolaning moslashish jarayoniga erishilgan aqliy va jismoniy rivojlanish darajasi, sog'liq holati, qotib qolish darajasi, o'z-o'ziga xizmat qilish ko'nikmalarini shakllantirish, kattalar va tengdoshlar bilan muloqot qilish, chaqaloqning o'ziga xos xususiyatlari, shuningdek, ota-onalarning tashvish darajasi va shaxsiy xususiyatlari ta'sir qiladi. Ushbu sohalarda og'ishlarga ega bo'lgan bolalar yangi mikrosotsial sharoitlarga moslashish qiyinroq. Ular hissiy-stressli reaksiyani rivojlantirishi mumkin, bu esa sog'lig'ining buzilishiga olib keladi.

Bolaning moslashish xususiyatiga quyidagilar ta'sir qiladi:

- 1) bolaning aqliy rivojlanish darajasi.
- 2) bolaning onasi bilan munosabati.

Mikrosotsial sharoitlarning o'zgarishiga moslashish davri, shu jumladan maktabgacha ta'lim tashkilotiga kirish – bu bola hayotidagi murakkab, o'ziga xos tanqidiy davr bo'lib, u boshdan kechirgan psixologik va biologik stress bilan belgilanadi. Moslashuv muammosi erta yoshdagi bolalarda, ko'pincha kasal bo'lib,

perinatal gipoksiya bilan og'rikan, ular nomukammallik, moslashish mexanizmlari va immunitet tizimining etukligi bilan ajralib turadi. Bunday bolalarda moslashish ko'pincha "moslashish kasalligi" shaklida aniq xulq-atvor, somato-vegetativ buzilishlar va qarshilikning pasayishi bilan kechadi, bu esa ushbu davrda virusli-bakterial infeksiyalarga sezuvchanlikning sezilarli darajada oshishiga olib keladi.

Shaxsiyat allaqachon maktabgacha yoshdagi murakkab tuzilishdir, uni o'rganish faqat unga kompleks yondashuv mavjud bo'lganda samarali bo'lishi mumkin. Ushbu yondashuvni amalga oshirish uchun bizga turli xil ijtimoiy-psixologik usullar to'plami, shuningdek, qiyin, noqulay sharoitlarda bolaning shaxsiyatining rivojlanish xususiyatlarini tahlil qilishga imkon beradigan bir qator boshqa usul va usullar yordam berdi.

Anamnezning biologik omillariga quyidagilar kiradi:

- * homiladorlik va tug'ish paytida onaning kasalliklari,
- * neonatal davrda va maktabgacha ta'lim tashkilotiga kirishdan oldin chaqaloqning kasalliklari.

Anamnezning ijtimoiy omillariga quyidagilar kiradi:

- * bolaning noto'g'ri kun tartibi;
- * kunduzgi va tungi uyquning etarli emasligi;
- * yomon odatlar;
- * uyg'onishni noto'g'ri tashkil etish;
- * kattalar va bolalar bilan aloqa qila olmaslik;
- * bolaning predmeti va o'yin faoliyati shakllanmagan.

Maktabgacha yoshdagi noto'g'ri moslashuvning oldini olish uchun so'nggi paytlarda turli xil ixtisoslashtirilgan sinflar yaratilmoqda, ularning vazifasi bolada jiddiy psixologik muammolar va maktabdagi noto'g'ri moslashuvlarning oldini olish uchun maktabgacha ta'lim tashkilotiga tayyor va tayyor bo'lmagan bolalarni tarbiyalashda individual yondashuvni amalga oshirishdir.

Shuning uchun maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarni tayyorlashning birinchi bosqichi potentsial o'quvchilar to'g'risida ma'lumot to'plashdan boshlanishi kerak (bu ma'lumotni bolalar poliklinikasida, pediatriya bo'limlarida olish mumkin), ota-onalar yig'ilishlarini tashkil etish. Bunday tadbirlarda bolani bolalar bog'chasiga qabul qilish bilan bog'liq ko'plab muammolar hal qilinadi: ota-onalar bolalar bog'chasida bolalar hayotini tashkil etish, ovqatlanish tartibi, kun tartibi, o'quv dasturi, bolalarda madaniy va gigiena va o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish ko'nikmalarini tarbiyalash, moslashish davrining o'ziga xos xususiyatlari, moslashish ko'rsatkichlari va boshqalar bilan batafsil tanishishlari mumkin.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, bolaning shaxsiyat turi oilada tarbiyaning ma'lum shartlari, munosabat xususiyatlari, bola bilan muloqot qilish, uning faoliyatini

tashkil etish, yaqinlarining baholari tabiati, oilaning turmush tarzi va bolaning undagi o'rni bilan sezilarli darajada belgilanadi.

Maktabgacha yoshda, bolalar bog'chasida tarbiyaning qulay muhiti fonida, atrof-muhitning ta'siri shaxsiyatni rivojlantirish uchun "patogen" bo'lib qoladigan sharoitlar yaratilishi mumkin, chunki u uni buzadi. Shunga o'xshash vaziyat qarama-qarshilik mavjud bo'lgan hollarda yuzaga keladi: tengdoshlarning talablari va bolaning o'yindagi ob'ektiv imkoniyatlari o'rtasida (ikkinchisi talablardan past) yoki bolaning etakchi ehtiyojlari (oilada shakllangan) va tengdoshlar o'rtasida.

Zamonaviy pedagogika fani yosh bolalarni bolalar bog'chasi sharoitlariga muvaffaqiyatli moslashtirish uchun ko'plab usul va usullarni taklif etadi.

hozirgi vaqtda oila va maktabgacha tarbiya sharoitida yosh bolalarning psixofizik farovonligi muammosi alohida ahamiyatga ega, chunki bu millat salomatligini saqlash bo'yicha davlat siyosatining muhim tarkibiy qismlaridan biridir. Istak, birinchi navbatda, yosh bolalarni tarbiyalayotgan ota-onalarga keng ko'lamli yordam bilan bog'liq. Agar biz bolalar tashrif buyuradigan maktabgacha ta'lim tashkilotlarini yodda tutsak, unda ularning jismoniy va ruhiy salomatligi muammosini hal qilish, birinchi navbatda, tengdoshlar jamoasida ularning hayoti va hissiy farovonligini tashkil etish bilan belgilanadi.

Adabiyotlar

1. Jukova O. S. va boshqa maktabgacha yoshdagi bolani rivojlantirish va o'qitish entsiklopediyasi / O. S. Jukova, A. S. Gerasimova, V. G. Kuznetsova. - Sankt-Peterburg.: "Neva" Nashriyot Uyi, 2005 Yil. — 352s. - ("maktabgacha yoshdagi bolani rivojlantirish va o'qitish dasturi" seriyasi).

2. Kozlova S. A. Maktabgacha pedagogika: talabalar uchun darslik. muhit. professor darslik. muassasalar / S. A. Kozlova, T. A. Kulikova. — 6-nashr.. - M.: "Akademiya" nashriyot markazi, 2006 yil. — 416s.

3. Jeykobson S. G. Maktabgacha Yoshdagi Bola. Yosh psixologiyasi va pedagogikasi: bolalar bog'chasi o'qituvchisi uchun uslubiy qo'llanma / S. G. Yakobson, E. V. Solovyova. — M.: Bustard, 2006 Yil. — 176S. - (Maktabgacha yoshdagi bola. Psixologiya).